HELSOVÄNNEN

Årg. 8. 1893.

Annonsbilaga.

N:r 16 16 Augusti.

Annonspris: 30 öre för finstilsrad (första sidan 45 öre). *Utländska annonser:* förhöjning med 33 ¹/₃ proc.

410 999

Vackra Permar till

och Hälsovännens bilagor med rik pressning i guld och tvänne färger enligt vidstående teckning finnås att tillgå à 90 öre hos undertecknad och å tidskriftens expedition. Expedieras franco eller då minst 5 ex. på en gång tagas 25 % och hvart 6:te gratis.

OBS.! Årtal påtryckes endast på beställning och beräknas därför 10 öre mer. Insättning i permarne verkställes à 60 öre.

OBS.! All slags bindning (privat och parti-) samt tillverkning af permar, kontors- och kontraböcker, kartonger etc. till billigaste priser. Order från landsorten uppgående till minst 20 kr. fraktfritt från och till närmaste järnvägsstation. Bref besvaras omgående.

A. Wernqvist,
Bokbindare. (78)
Mästersamuelsgatan 43, Stockholm.

Desinfectol.

Är ett **utmärkt desinfectionsmedel,** hvilket ej bör saknas i något hem. Användes med stor fördel till desinficering af **sjukrum, klosetter, soptunnor m. m.** och är lika verksamt som **Lysol** och **Kreolin,** ehuru **mycket billigare.**

Säljes å **alla Apotek** till 75 öre per flaska. I parti från Instruktions-Apotek **Nordstjernan**

(81×5) (G. 197 83)

Lactoserin-Cacao,

[torn]satt af **renaste cacao** och **lactoserin** enligt W. [torn]tröms patent.

[torn]älsmakande, kraftigt närande, hälsosam,

e[torn]gt analys och intyg af Professorerna C. R. Bergstrand och Olof Hammarsten, Med. Doktor Ch. Em. Hagdahl m. fl.

FABRIKS. MÄRKE.

Då **lactoserin** leder sitt ursprung uteslutande från mjölk, så är den i och för sig faktiskt närande och hälsosam.

Lactoserin-Cacao, som håller betydligt mindre af det svårsmälta cacaofettet än andra cacaosorter, är således lättsmält och att rekommendera för såväl friska som sjuka personer.

Se Helsovännen den 1 Februari 1892.

Finnes att tillgå hos Herrar Specerihandlande samt i parti hos **Th. Winborg & C:o,**
Kongl. Hofleverantör,
(19×24) **Stockholm.**

Mineralvattens Uppvärmare st. 5 Kr.
Spottkoppar af porslin st. 60 öre.
Spottflaskor af blått glas st. 2 o. 3 kr.
Spottlådor af porslin för vattenfyllning för tuberkulos-patienter st. 2,25, 2,75 o. 3,25.
Morfinsprutor af horngummi st. 2 kr.
» af nysilfver » 2,50 kr.
» med asbestpackning st. 4 o. 5 kr.
» af elfenben st. 4 kr.
» med glasstaf st. 4 kr.
» » » och flaska st. 4,50 kr.
» *spetsar af platina-iridium* med förgylld hylsa st. 1,75 o. 2,25.
Rör för vattendrickning st. 15 öre.
Sköljkannor af bleck eller lackerad zink med slang och rör 2 kr.
Sköljkannor af porslin med slang och rör 3 kr.
Febertermometrar af jenaglas med korrektionstabell st. 2 kr.
Sårsprutor af rent tenn med tre ringar 40 gm 3,25, 70 gm 3,75.
Elektriska apparater enligt särskild priskurant, som sändes på begäran gratis.

Stockholm i Maj 1892. (8) **Numa Peterson.**

Rent och källklart vatten

erhåller hvarje hushåll på **sommarnöjet** genom våra portabla världsbekanta

Filtrerapparater.

Vetenskaplig rådgifvare: **Kemie** och **Farmacie Professor S. Jolin** vid Karolinska Institutet. Stockholm.

OBS. Illustrerade priskuranter gratis.

[torn]utschuks- & Guttaperkavaru-Aktiebolaget KUNTZE & C:o,
[torn]3×4) *Stockholm, 52 Drottninggatan.*

HELSOVÄNNEN

TIDSKRIFT FÖR

ALLMÄN OCH ENSKILD HELSOVÅRD.

Årg. 8. 1893. | UTGIFVARE D:r E. W. WRETLIND. | N:r 16 16 Augusti.

Pris i Skandinavien: 2 kr. 50 öre för helt, 1 kr. 50 öre för halft år.

Innehåll: Ägghvitesjuka eller njurinflammation. — Tvättkläders smittrening genom tvättning af d:r V. Sucksdorff. — Sjukskötseln på landsbygden. — Smittkopporna i riket förr och nu. — Växtätarna i Tyskland. — Smärre meddelanden: Sjukligheten i riket under Juli månad; Hälsotillståndet och dödligheten i Stockholm 1892; Koleraförhållningsregler i Kina; Är lungsotsbacillen ensam orsak till lungsoten? — Breflåda. — Annonsbilaga.

Ägghvitesjuka eller njurinflammation.

Liksom andra organer i vår kropp, kunna äfven njurarna blifva säte för inflammation (»antändning» eller »bränning», på svenska sagdt). Njurarna äro mycket kärlrika organer. De kanaler, som i njuren bilda och afsöndra urinen, äro tätt omspunna af ytterst fina men täta kärlslingor (kapillär-nät). Man skiljer i njurarna mellan barklagret, som i en frisk njure är ljusrödt och fint kornigt, samt märglagret eller pyramiderna, hvilka äro mörkröda och strimmiga. Barklagret innehåller de kulor (inneslutande kärlnystan d. ä. kapillärnät) med därtill hörande slingriga kanaler, hvari urinens afsöndring begynner. Pyramiderna innehålla fortsättningen af samma kanaler, hvilka där äro raka och förena sig (mot pyramidernas toppar) i allt färre stammar, som slutligen i pyramidernas spetsar utmynna i det s. k. njurbäckenet, hvarest urinen först samlas, och hvarifrån den genom de långa penntjocka urinledarna rinner ned i urinblåsan för att därifrån aflämnas utåt.

Njurarna äro alltså afsöndringsorganer, likasom huden o[...] lungorna, hvilka såsom de två sistnämnda afsöndra vatten; m[...] därjämte afsöndra de salter och kväfhaltiga föreningar (urin[...]

rinämne), hvilka endast genom njurarna kunna afgå ur kroppen. na afsöndring är nödvändig för lifvets bestånd. Blifva bägge urarna odugliga att göra tjänst, så kvarstannar urinämnet i det, hvaraf alstras s. k. urinförgiftning, som inom ett par dygn medför döden. Njurarna äro sålunda mera lifsviktiga än vissa andra inre organer, t. ex. mjälten, hvars arbete kan ersättas genom andra. En rubbning i njurarnas arbete måste därför tydligtvis äfven medföra en rubbning i kroppens hälsa, krafter och välbefinnande. Fortgår emellertid njurarnas afsöndrande verksamhet, så kan lifvet dock bestå trots sjukdom i njurarna. Är blott den ena njuren sjuk, så kan den friska njuren vikariera för den sjuka.

Njurinflammation har länge af läkarne också kallats Brights (läs Bräjts) sjukdom efter namnet på en engelsk läkare, som först närmare beskref densamma. Såsom alla andra sjukdomar af samma art (inflammationer), kan den börja akut (hetsigt) eller kroniskt (smygande).

Den hetsiga njurbränningen börjar med blodöfverfyllnad i njurarna och utsvettning i deras väfnad af blodvatten, på grund hvaraf njurarna svullna och förstoras. Den sjuke får *lindrig feber* med allmänt illamående, men känner vanligen intet lokalt ondt. Endast i svårare fall föregås febern af frossbrytningar, hvarjämte den sjuke känner spänning, tryckning eller *dof värk i länderna,* d. ä. i trakten af njurarna, utstrålande nedåt låren, hvarjämte han ömmar för tryck öfver njurarna. *Trängningar till urinering* kännas ofta, men endast en liten mängd kan hvarje gång aflämnas. I vissa fall kan retningen på njurarna orsaka *kräkning* (s. k. reflexretning). — Urinens specifika vikt, som normalt är omkring 1,020, ökas; dess färg blir mera mörkgul, ja stundom rödaktig genom en liten tillblandning af blod; den innehåller därjämte mer eller mindre af äggvita, som gör den grumlig vid kokning (enär äggvitan stelnar vid + 70° C.), eller vid tillsats af några droppar salpetersyra (skedvatten). Vid mikroskopisk undersökning af urinen kan läkaren däri se en mängd ur urinkanalerna afstötta beklädnadsceller (epitel) jämte ett tunnt slem, som är formadt efter de nämnda kanalerna, s. k. tubular-afgjutningar, hvilka innehålla mer eller mindre af korn, celler eller blod.

På grund af den hämmade afsöndringen i njurarna får blodet sjuklig vattenhaltig beskaffenhet, på grund hvaraf blodvatten vettas under huden, d. v. s. patienten svullnar. Denna *vattenllnad* uppträder först i fötterna och underbenen samt i ansiktet ögonen, men kan sedermera sträcka sig till hela kroppen.

I buken samlar sig då äfven vatten, s. k. bukvattensot. — A[illegible] sjukdomen ett gynnsamt förlopp, så kan det onda fördelas[illegible] hälsa återvända inom 8—14 dagar. Vid ogynnsamt förlopp däre[illegible] kan den hämmade urinafsöndringen medföra en verklig *urinförgi[illegible]ning* (s. k. urämi), hvilken yttrar sig genom svåra symptomer fr[illegible] nervsystemet, såsom hufvudvärk, kräkning, kramp (konvulsioner), yrsel, sömnaktighet (sopor), ja anfall af ursinne (mani). Död genom kraftuttömning gör i dylika fall dock i regel snart slut på lidandet.

Ofta nog öfvergår emellertid den hetsiga njurbränningen i *den långsamma (kroniska) formen*. Sådant sker isynnerhet, om sjukdomen vanvårdas, såsom ofta sker, emedan den i lindriga fall icke medför stora smärtor eller fullständigt upphäfd arbetsförmåga. Sjukdomen kan då draga ut i åratal, ja i årtionden. Symptomen äro egentligen nedsatt arbetsförmåga genom mattighet och kraftlöshet; vidare blek färg, dålig matlust och matsmältning. Urinen är vanligen till sin mängd ökad, men till sin spec. vikt nedsatt; till färgen är den blekare än normalt. Den innehåller ägghvita i växlande mängd och tubular-afgjutningar af olika art. Vattensvullnad i kroppen kan komma och gå; den kan dock länge saknas; men ifall patienten dör genom sin sjukdom, kommer den i regel till sist. Döden kan stundom bero på urinförgiftning; oftast kommer den genom allmän utmattning.

Den kroniska njurinflammationen kan draga ut under åratal; ja patienter, som sköta sig, kunna med denna sjukdom uppnå hög ålder. Stundom öfvergår äfven denna form i hälsa genom naturens egen läkekraft. Men patienten måste då lefva under gynnsamma hygieniska förhållanden och undvika, hvad som kan bidraga till sjukdomens underhållande.

För att förstå, hvad härmed menas, må nu också något sägas rörande *sjukdomens orsaker*.

Ägghvitesjukan, såsom sjukdomen hos oss nu vanligen kallas på grund af den ägghvitehaltiga urinen, kommer ofta såsom en följd af vissa hetsiga sjukdomar t. ex. skarlakansfeber, difteri, kolera, frossa, någon gång äfven af koppor, tyfus, mässling m. fl. I dessa fall är det troligen det smittämne, som framkallat den första (primära) sjukdomen, som äfven inverkat retande på njurarna. Man ser nämligen, att andra njurretande medel kunna framkalla sjukdomen t. ex. urindrifvande ämnen såsom terpentin, kopaivabalsam, kubeber, ja äfven yttre bruk af spansk fluga, då det retande ämnet kantaridin) insuges genom den blottade läderhuden. I de sistnämnda fallen är sjukdomen snart öfvergående. Så är emellertid

fallet, då den beror på missbruk af spritdrycker, hvilket är ...rätt vanlig orsak. Spriten orsakar en abnorm retning på nju...rna, likaväl som på andra inre organer, och frambringar en lång...m, i regel obotlig form af ägghvitesjukan.

Någon gång ser man, att yttre våld (stötar, slag m. m.) å ländtrakten kan orsaka en tillfällig njurinflammation. I andra fall kan man icke finna någon af de nämnda orsakerna till sjukdomen, utan tror man sig då kunna hänföra den till en förkylning. Här, liksom vid de flesta s. k. förkylnings-sjukdomar, torde emellertid bakterier vara med i spelet. Ja, forskare ha i dessa dagar påstått sig kunnat se med mikroskopet dessa bakterier vid ägghvitesjuka. Hvarje slags retning på njurarna, vare sig af kemisk eller mekanisk natur, kan troligen medföra sjukdomen. Sålunda ser man densamma äfven sälla sig till njurgrus, njurkräfta, njurtuberkler, syfilis m. m. I de tre sistnämnda fallen torde de nedsatta krafterna ock disponera till sjukdomen. Sålunda uppträder den vid flera utmattningstillstånd t. ex. vid varbildningar här eller där i kroppen, vid benröta, i de sista stadierna af lungsot, vid hjärtsjukdomar m. m. dyl.

I de sistnämnda fallen börjar sjukdomen långsamt, smygande och förrädiskt. I andra fall utvecklar sig den kroniska formen ut ur den akuta.

Nu till sist några ord om *sjukdomens behandling.* Denna måste vid den akuta formen gå ut på att skydda njurarna från stark retning samt att spara dem uti deras arbete, såvidt ske kan. Man får sålunda icke begagna spritdrycker, laxersalter och retande kryddor, hvilka äfven verka urindrifvande. Däremot synas kolsyrade, svagt alkaliska vatten, såsom biliner-, soda- och vichyvatten, verka välgörande. Ett viktigt medel är att befordra hudverksamheten och afleda blodet från njurarna, hvilket bäst sker genom svettdrifvande vattenbehandling, såsom varma (37—39°) bad, ång- eller varmluftbad eller i brist därpå våt-värmande inpackningar. Afledning kan äfven ske till tarmen genom laxerande medel, som icke verka på njurarna, såsom laxerolja, sennaté, kolokvint-, jalappa-, aloë-piller m. m. I det att sålunda vattenafsöndringen genom huden och tarmen ökas, sparas njurarna i deras arbete.

Äfven vid den långsamt tärande formen af ägghvitesjukan är det af vikt att främja hudens verksamhet, men därvid måste dess stärkande samtidigt afses. Därför få icke ensamt varma bad brukas utan äfven kallvattenbehandling (afrifningar, duscher, bassinbad). — Tillika måste organismen stärkas genom lättsmält och

närande kost. En lämplig sådan är mjölk, som därjämte på ett mildt sätt genom sina salter ökar njurarnas verksamhet. Mjölkdrickning i så hög grad som möjligt (mjölkbrunn) är därföre en kurmetod, som rekommenderas för dessa patienter. Vid tillfällig svullnad kunna för vattnets utdrifvande medikamenter, som öka njurarnas afsöndring, vara påkallade. Sådana urindrifvande medel finnas af många slag, men deras användning bör öfvervakas af läkare. De ofvannämnda hälsovattnen verka i detta syfte. En god huskur är att begagna enbärsdricka.

I föråldrade fall behöfva krafterna uppehållas, hvartill våra järnhaltiga hälsobrunnar väl ägna sig, synnerligen som vattenbehandling utvärtes där vanligen äfven kan erhållas. Huruvida den ena brunnen verkar bättre än den andra, är ovisst. Ronnebyvattnet har dock rykte i sådant hänseende. För öfrigt kunna järnmedel äfven i medikamentform användas.

För att hålla huden i jämn verksamhet behöfva patienter af nu ifrågavarande slag äfven varm beklädnad, helst ylle närmast kroppen och varma rum. Lindrigt rörligt kroppsarbete är för dem bättre än stillasittande.

Om de sålunda lefva under gynnsamma yttre förhållanden, kan sjukdomens gång uppehållas och lifvet, såsom förut är sagdt, föga förkortas. Under dåliga yttre förhållanden, såsom då patienten utsättes för svält, köld, öfveransträngning m. m., dukar han däremot snart under. — Drinkare, isynnerhet brännvinssupare, som svälta och supa, dö ofta hos oss i ägghvitesjuka. Sjukdomen anses äfven vara vanligare i Sverige än i andra länder, hvartill såväl dryckenskapen som det kalla klimatet torde bidraga.

Tvättkläders smittrening genom tvättning.

Orena linnekläder innehålla utomordentligt stora mängder bakterier, af hvilka en del härröra från klädernas beröring med kroppens yta, medan åter en annan del härstammar från luften och föremål, med hvilka kläderna kommit i beröring. Så fann t. ex. en tysk läkare, *Hobein,* att en fjärdedels kvadratcentimeter stor linnelapp, som, fastsydd vid underkläderna, blifvit buren 1 $^1/_2$—6 $^1/_2$ dagar så, att den kommit i omedelbar beröring med kroppen, innehöll i medeltal 42 bakterier. En lika stor bomullstygslapp, buren lika länge och under samma förhållanden, innehöll 53, en yllelapp 104 och en flanellapp 289 bakterier. Antaga vi, att de linnekläder, hvilka vi bära närmast kroppen, hafva en sammanlagd yta af en och en half kvadratmeter, så komma de, om vi lägga denna iakttagelse till grund för vår beräkning, efter

att hafva varit begagnade en vecka, att innehålla ungefär följande antal bakterier:

Linneunderkläder		1,680,000
Bomulls	»	2,120,000
Ylle	»	4,160,000
Flanell	»	11,560,000

Hos olika klädesplagg kan naturligtvis bakteriehalten variera synnerligen mycket, beroende icke blott på beskaffenheten af det material, af hvilket de äro förfärdigade, utan äfven beroende på, om plagget i mer eller mindre hög grad varit utsatt för förorening. Isynnerhet äro strumporna om sommaren under torr tid, då skor begagnas, i hög grad utsatta för förorening med bakterier. I detta afseende äro två af mig gjorda iakttagelser synnerligen belysande. Ett par bomullsstrumpor begagnade under blott 12 timmar innehöllo 7,673,800 och ett annat par bomullsstrumpor begagnade under 7 dagar 96,560,000 bakterier.

Denna utomordentliga rikedom på bakterier hos de begagnade linnekläderna kan naturligtvis vara utan all betydelse för hälsan, såvida dessa bakterier tillhöra endast sådana arter, som icke äga förmågan att hos människan framkalla sjukdomar. Men om däremot de orena kläderna innehålla äfven sjukdomsalstrande bakterier, så blir förhållandet helt annat. Och huru lätt kan icke sådant inträffa. Vid flertalet sjukdomar förorsakade af bakterier är nämligen de sjukas gång- och sänglinne utsatt för att blifva behäftadt med de sjukdomsalstrande bakterierna.

Om den sjuke lider af kolera, tyfus eller någon annan med diarré och kanske äfven kräkningar förbunden sjukdom, så kan det svårligen undvikas, att linnekläderna varda besmutsade med afföringarna eller med kräkningarna. Då isynnerhet afföringarna i regel innehålla stora mängder af de sjukdomsalstrande bakterierna, så blifva sålunda de ifrågavarande klädesplaggen nedsmittade och kunna gifva anledning till smittans öfverförande till friska personer. Detsamma är äfven fallet med säng- och gånglinne samt framför allt näsdukar, som begagnas af personer lidande af tuberkulos (lungsot). Om det af den sjuke upphostade slemmet nedsmutsar dessa kläder, så komma de själffallet äfven att blifva bärare af sjukdomens smittämne, de små tuberkelbacillerna. Liknande är äfven förhållandet med de smittosamma utslagssjukdomarna: koppor, mässling, skarlakansfeber m. fl., samt äfven med sårrosen, blod- och varförgiftning, barnsängsfeber och en hel mängd andra sjukdomar.

Vid dem alla händer det synnerligen lätt, att smittämnet öfvergår till kläderna och sedan genom förmedling af dessa öfverföres till andra personer, hvilka då åter i sin tur insjukna.

Att den ena eller andra sjukdomens smittämne under en lång tid kan förblifva kvarsittande vid de därmed förorenade klädesplaggen, är en sedan många år tillbaka känd sak. Senaste tiders undersökningar hafva ytterligare bekräftat detta. Så kan, för att här anföra blott några exempel, den gula var-mikrokokken, intorkad å trådar, förblifva vid lif under mer än 5 månader, rosbakterien under 3 veckor, tyfusbakterien under 4 veckor, lungsotsbakterien under 2 1/2, ja, t. o. m. under 10 månader samt kolerabakterien, som vanligen dukar under

redan efter 1 à 2 dygn, under vissa förhållanden förblifva vid lif å trådar under flere veckor.

Då så är fallet, inses lätt, huru farligt det är att begagna klädesplagg, som varit använda af personer, hvilka lidit af smittosamma sjukdomar, så vida icke dessa klädesplagg blifvit underkastade en sådan behandling (desinfektion), genom hvilken det vid dem häftande smittämnet förstöres.

I själfva verket gå också i vår tid hälsovårdens sträfvanden ut på att förstöra allt det smittämne, som härrör ifrån de smittosamt sjuka. Hit hör självfallet äfven säng- och gånglinnets desinfektion. Denna kan fås till stånd på många olika sätt. Man kan t. ex. nedlägga linnekläderna i någon vätska, som äger förmågan att döda alla de vid dem häftande bakterierna. En sådan vätska är t. ex. en 1-procentig lysollösning eller en 5-procentig karbolsyrelösning. Också genom linnekläder-nas kokning antingen i blott vatten eller i tvål- eller såpvatten eller i lut kan man tillintetgöra alla de vid dem häftande bakterier och sålunda göra dem fria från smitta.

Så verksamma alla dessa medel också äro, så hafva de dock den olägenheten, att blott få komma sig till att begagna dem. Det är därför en god sak, att vi i tvättklädernas tvättning eller bykning äga ett godt medel till deras befriande från smitta. Detta blir dock möjligt endast under den förutsättning, att bykningen verkligen utföres på ett ändamålsenligt sätt.

Den behandling, hvilken de orena kläderna underkastas vid tvättningen, består däri, att de gnuggas (tvättas) i lutvatten under samtidig användning af tvål eller såpa, samt att de sålunda rentvättade kläderna sedan uppbettas mer eller mindre starkt i lutvatten eller i vanligt rent vatten i tvättgrytan.

Genom klädernas gnuggande med tvål och lutvatten befrias de från den vid dem fastsittande orenligheten och därmed äfven från en del af de vid dem häftande bakterierna. Det vatten, i hvilket klädernas tvättning försiggått, är därför äfven utomordentligt rikt på bakterier. Så fann jag, vid af mig gjorda undersökningar, att bakteriehalten hos bykvatten växlade mellan 223,333 och 4,326,667 på 1 kubikcentimeter vatten. Om de tvättade kläderna härrört från smittosamt sjuka personer, så kommer sålunda bykvattnet att vara synnerligen rikt på sjukdomsalstrande bakterier. Slås sedan detta vatten, såsom ju vanligt är på orter, där afloppskanaler icke finnas, ut på marken, kanske i närheten af källor och brunnar, så uppstår härigenom en icke ringa sanitär fara, isynnerhet med afseende på spridningen af sådana sjukdomar, om hvilka man, såsom fallet är med kolera, tyfus m. fl., har skäl att antaga, att deras utbredning, åtminstone till en viss grad, förmedlas genom marken och vattnet. Äfven för tvätterskorna, hvilka handskas med de orena, smittade kläderna, utgöra dessa, liksom äfven tvättvattnet, en fara, och ovanligt är ej heller, att t. ex. de, som tvätta koppsjukas kläder, angripas af denna sjukdom.

Efter själfva tvättningen innehålla kläderna ännu stora mängder bakterier, men då de sedan komma i det varma vattnet eller den varma luten i grytan och där få ligga någon tid, så tillintetgöras

småningom alla i dem förekommande skadliga och äfven flertalet oskadliga bakterier. Af mig anställda försök hafva i själfva verket också visat, att det varma vattnet i grytan, däri de tvättade kläderna legat någon tid, i regel varit fullständigt fritt från bakterier. Härvid kommer dock allt an på vattnets temperatur. Talrika undersökningar visa nämligen, att flertalet sjukdomsalstrande bakterier duka under redan vid blott några minuters upphettning till 70° C. Många dö redan vid betydligt lägre värmegrader; tyfusbakterien, t. ex., vid 60° C. och kolerabakterien vid 55° C. Endast de bakterier, hvilka sätta groddkorn (sporer), erfordra en upphettning ända till kokningstemperatur för att tillintetgöras.

Alla de klädesplagg, hvilka vid bykning blifvit underkastade en upphettning i vatten till 100° C., eller hvilka någon tid fått ligga i vatten eller lut af mer än 70° C. temperatur, hafva därigenom blifvit befriade från de vid dem möjligen häftande smittämnen och kunna utan fara för smittans vidare spridning användas af hvem som helst. Dock bör man vara fullt säker på, att denna temperatur också verkligen blifvit uppnådd; men därom kan man öfvertyga sig endast genom användande af termometer, ett instrument, som därför i hvarje tvättstuga borde anses lika nödvändigt som tvålen och vattnet. Naturligtvis bör man äfven tillse, att upphettningen fortfar tillräckligt länge, $^1/_2$—1 timme.

Enligt det vanliga, af mig nu omtalade bykningssättet blifva de orena kläderna först rengjorda och sedan desinfekterade. Om kläderna icke äro smittade, så är häremot ingenting att anmärka. Har man däremot att göra med smittade kläder, så borde desinfektionen föregå rengöringen. Att först upphetta kläderna i vatten har dock vissa olägenheter, ty om dessa äro i högre grad fläckade, isynnerhet med blod, så blifva fläckarna genom den högre temperaturen så fixerade vid (inbrända i) tyget, att det sedan är mycket svårt, ofta t. o. m. omöjligt att åter aflägsna dem. Gäller det någon svårare smittosam sjukdom, så får man naturligtvis icke taga hänsyn härtill, ty människolif väga dock alltid mer i vågskålen än några fläckade kläder. Dock kan man, åtminstone till allra största delen, undgå detta klädernas fläckande genom att, för en tid af 24 timmar, nedlägga dem i kall, stark byklut, beredd genom ett par timmars kokning af 1 del aska på 5 delar vatten. En sådan byklut förstör en stor del af de sjukdomsalstrande bakterierna och inbränner ej fläckarna, såsom en starkare upphettning i vatten gör.

(Tidskr. f. Hälsovård). VILH. SUCKSDORFF.

Sjukskötseln på landsbygden.

Det har af läkare då och då gifvits påstötningar därom, att sjukvården på landsbygden icke kunde blifva i behörig ordning tillgodosedd utan att där anställdes sockne- eller distriktvis öfvade och kunniga sjuksköterskor. Denna sak väcktes på tal redan för tio år

sedan i tidskriften Eira af provinsialläkaren J. E. BERGVALL i Gefle. Vid 1888 års riksdag väckte denna tidskrifts utgifvare en motion vid riksdagen i saken, som dock icke föranledde till någon riksdagens åtgärd. Innevarande år har d:r NILS ENGLUND (då i Ulricehamn) utgifvit en skrift »*Om sjukvården på landet vid smittosamma sjukdomar*», hvari med sakkunskap och värme påpekas — med anledning af den väntade kolerafarsoten — bristen å sjuksköterskor på landsbygden, likasom äfven å desinfektörer och smittreningsugnar, hvilken brist gör läkaren nästan maktlös mot smittosamma sjukdomar. D:r E. gör jämförelser mellan de *stora* uppoffringar, som göras för de icke-smittosamt sjuke samt de veneriskt sjuke å länslasaretten och de *små* summor, som af staten utbetalas för hämmande af farsoter på landet. — Han utvecklar vidare, huru sköterskor skulle utbildas, aflönas och anställas samt af provinsial-läkaren disponeras; huru desinfektion skulle kunna göras å landsbygden o. s. v.

Dessa af enskilde uttalade tankar och önskningar hafva emellertid icke föranledt till något officiellt åtgörande af någon ämbetsläkare förrän sistlidne månad, då förste provinsialläkaren i Örebro, d:r AX. ECKERBOM, ingaf en skrifvelse till länsstyrelsen, hvari han — efter att hafva hört lasarettsstyrelsen — föreslår, att af Örebro läns landsting måtte för år 1894 äskas ett anslag för att bekosta undervisning åt 4 sjuksköterskeelever från länet.

Då denna d:r E:s skrifvelse innehåller en sakrik motivering i frågan, och då hans förslag i andra län torde komma att vinna efterföljd, anse vi oss böra (efter Nerikes Allehanda den 26 sistl. Juli) införa hela hans skrifvelse, som lyder sålunda:

Våra smittosamma sjukdomar äro så många och så ofta gängse, att det torde finnas få om ens någon människa, som icke själf lidit af någon bland dem eller sett dem lägga en nära anhörig på sjukbädden. Betydelsefullare än deras talrikhet och allmännelighet är dock deras farliga beskaffenhet. *De äro orsaken till mer än 75 procent af samtliga dödsfall.* Däri ligger dessa sjukdomars fruktansvärda betydelse för människan. Däraf förklaras den rastlösa verksamheten inom den gren af läkekonsten, som söker utforska sjukdomarnes väsen och orsaker, samt inom denna andra gren, som satt till sitt mål att genom allmän hälsovård förekomma sjukdomars uppkomst och utbredning.

Den första af dessa vetenskapsgrenar upplyser oss om, att hvarje smittosam sjukdom alstras af otroligt små, lefvande varelser, likartade med dem, som äro verksamma vid alla jäsnings- och förruttnelse-processer och i dagligt tal gemenligen kallas bakterier. Snart sagdt allestädes närvarande ha dessa småkryp sin trefna tillvaro öfverallt, där organiskt lif förekommer. De finnas således i största mängd i all slags orenlighet, hälst om den är fuktig, såsom i rännstenar, jorddiken och i stillastående vattensamlingar; men de finnas också i luften inom tättbebyggda samhällen, i dåligt ventilerade eller öfverbefolkade rum, i dammet inom eller utom hus o. s. v.

Lyckligtvis äro icke alla bakterier sjukdomsalstrande, men gemensamt för dem alla är däremot deras oerhörda fortplantningsförmåga. Har därför en sjukdomsalstrande bakterie lyckats inkvartera sig i människokroppen, så gör sig snyltgästens fortplantningsförmåga ögonblickligen gällande och han åstadkommer under sin hastiga utveckling inom den lefvande kroppen sådana rubbningar, som kunna medföra döden, i hvarje fall en mer eller mindre lifsfarlig sjukdom.

Oaktadt de smittosamma sjukdomarnes rätta väsen och natur sålunda äro nogsamt kända och för flertalet af dem den karakteristiska bakteriens lifsvillkor grundligt utforskade, kan dock läkekonsten icke mer nu än förr radikalt *bota* dessa sjukdomar, sedan de utbrutit. Vi kunna nämligen icke tillintetgöra

de i kroppens ädlare organer och i blodet hopade bakterierna på samma sätt och med samma medel, som lätteligen dräper dem utanför kroppen. Ty dessa medel skulle ofelbart ock på samma gång taga lifvet af snyltgästens tillfälliga värd. Men vi kunna göra hvad som är lika bra eller till och med bättre. Vi kunna förekomma bakteriernas inkvartering i människokroppen och vissa af dem kunna vi försvaga eller taga gadden ur, om jag får uttrycka mig så. Vi kunna hålla oss själfva och våra omgifningar, luften, marken, födan och dricksvattnet snygga och rena samt så fria som möjligt från allt, som befordrar våra små fienders trefnad och proviantering i vår närhet. Vi kunna också låta bli att i oträngdt mål utsätta oss för deras anfall, när vi bestämdt veta, hvarest de i samlad trupp ligga på lur. En af smittosam sjukdom angripen person och allt, som med honom varit i beröring, är ett sådant bakhåll. Vi kunna slutligen angripa fienden i detta hans bakhåll och där tillfoga honom väsentlig skada med tillhjälp af de vapen vetenskapen smidt, vapen, hvilka, såsom nyss sades, visserligen icke kunna användas mot de fiender, hvilka redan smugit sig in i en sjuk människas inre, men däremot framgångsrikt riktas mot dem, som lura i sjukrummets luft och husgeråd, i den sjukes gång- och sängkläder, i hans exkrementer eller annorstädes i hans närhet.

Framgången beror emellertid ytterst på, huru anfallet ledes och verkställes. Det måste både ledas och verkställas af personer, som äro fullt medvetna om målet och förtrogna med medlen, hvilket kommunalnämnderna, som nu ha denna uppgift, ingalunda äro.

Jag har därför tänkt mig, att målet, det vill säga de smittosamma sjukdomarnes verksamma bekämpande på landsbygden, kunde vinnas med minsta möjliga kostnad genom anställande af enkom skolade sköterskor, eftersom våra barnmorskor af flera skäl icke kunna användas härtill. Dessa sjuksköterskor skulle under en kortare lärotid inhämta de nödvändigaste förutsättningarna för deras blifvande verksamhet.

De borde således efter en populärt affattad kurs i bakterielära göras förtrogna med de olika medlen och utvägarna att förstöra smittämnena (bakterierna) samt med öfriga sätt att förebygga smittas spridning så väl inom den sjukes eget hem som därifrån till andras. De borde vara skrifkunniga för att kunna meddela sig med kommunalnämnder och läkare, och dessutom erhålla praktisk handledning i vanlig sjukskötsel för att jämte den epidemiska sjukvården — när de icke voro däraf upptagna — ägna sig åt annan enskild sjukvård. Ty äfven den enskilda, icke epidemiska sjukvården har stort behof af skolade sköterskor ej mindre på landet än i städerna.

På ena såväl som på andra stället har den enskilda sjukvården hittills grundats i sista hand på den moderliga eller systerliga kärleken och goda viljan. Men ehuru dessa ovärderliga egenskaper hos sköterskan obestridligen hjälpa den sjuke ett godt stycke på väg till lindring och bättring, förslå de icke långt eller kunna t. o. m. verka motsatsen, enär de, såsom vanligast är fallet, icke paras med sinneslugn och nödig erfarenhet om sjukes vård. Där så icke är förhållandet, riskerar det goda hjärtat att löpa bort med eftertanken, hvarvid misstag i den sjukes skötsel och efterlåtenhetssynder begås jämte andra fel, som kunna vara ödesdigra för den sjuke.

Illa nog, att så är inom de burgnare eller mera bildade samhällslagren; vida sämre ställer sig saken för samhällets obemedlade eller kunskapsfattiga medlemmar. Och som dessa senare utgöra det stora flertalet, är det ej blott en barmhertighetssak utan från samhällsbevarande synpunkt tillika nödigt, att fattigvårds- och kommunal-nämnder hafva sjuksköterskor till sitt förfogande. Lämnande öfriga skäl å sido, framhåller jag blott, att läkarne helt visst samstämmigt skola vitsorda, att så väl den epidemiska som den enskilda sjukvården äro i största behof af öfvade, pålitliga sköterskor.

Om emellertid sjukvården, den allmänna så väl som den enskilda, skall draga väsentlig nytta af sjuksköterskors anställande, så böra sådana finnas i hvarje kommun. Detta är dock ett så stort steg framåt i humanitär riktning, att jag icke vågar tänka mig detsamma fullt uttaget på en gång. Däremot hoppas jag, att det måtte ske så småningom, i mån som erfarenheten gifver goda lärdomar om nyttan och fördelen af ett ordnadt sköterskeväsen. Vidare, för att

icke från begynnelsen verka afskräckande i kostnadshänseende, synes saken böra sättas i gång så varsamt och billigt som möjligt. Det låge eljes nära till hands att för ändamålet använda de sköterskor, som sedan någon tid utbildas på ett par ställen i hufvudstaden. Men jag fruktar, att dessa yrkessköterskor skulle blifva för dyra och jämväl af annat skäl icke fullt lämpliga, äfven om de kunde erhållas i tillräckligt antal, hvarpå jag tviflar.

Af hänsyn till dessa skäl synes saken vara bäst betjänad, om sköterskekallet upptages icke såsom uteslutande lifsuppgift utan mera som tillfällig sysselsättning bredvid annan, som kunde lämnas och återupptagas allteftersom tillfälle till sjukskötsel erbjöde sig. Sköterskekallet skulle med andra ord blifva en ny näringskälla jämte dem, som nu anlitas af aktningsvärda, sträfsamma kvinnor, hvilka föredraga att bo för sig själfva, ärligt lifnärande sig genom tillfälligt arbete af hvarjehanda slag, hällre än de taga fast årstjänst hos andra. Sådana kvinnor finnas för visso i hvarje kommun både i stad och på landet. Dessutom kunna sjuksköterskor rekryteras äfven bland gifta kvinnor, som sakna barn, eller hafva sådana i den ålder, att hushållsbestyren kunna för någon tid anförtros åt dem, medan modern genom sjukskötsel hos andra skaffar till äfventyrs behöflig tillökning i familjens årsinkomster.

Jag börjar frukta, att jag blifvit för vidlyftig i min bevisföring; nog af, lämpliga sköterskor skola sannolikt stå till buds, äfven om kallet icke lockar med annat är blygsamma inkomster.

Kvinnor i denna samhällsställning, som här är i fråga, sakna gemenligen andra tillgångar än sin arbetskraft, särskildt torde det vara så mellan deras 20:e och 30:e år, vid hvilken ålder de hälst borde förvärfvas åt sjukvården Då de således icke kunna själfva bekosta sin undervisning och öfriga utbildning för sköterskekallet synes den allmänhet, som behöfver dem, hafva skälig anledning att träda emellan. Detta kan ske billigast, om landstinget med sin dispositionsrätt öfver länslasarettet lämnar sköterske-eleverna fri kost och bostad under lärotiden samt utanordnar den ringa summa, som må erfordras till bestridande af möjligen ifrågakommande undervisningskostnad.

Utgifterna för kost och bostad kunna uteslutas ur beräkningen, alldenstund länslasarettet har eget hushåll af så stor omfattning, att dess tillökning med ett par sköterske-elever näppeligen märkbart höjer slutsumman; och till bostad torde nog med någon god vilja kunna upplåtas ett rum. Kostnaden för undervisning anslås förslagsvis till 50 eller 100 kronor för hvarje elev, men som sagdt endast förslagsvis emedan denna kostnad naturligtvis varder beroende på undervisningens omfång och denna icke kan på förhand så noga beräknas. Undervisningstiden är af nyssnämnda skäl likaledes svår att förutse, men behöfver antagligen ej öfverskrida tre eller fyra månader.

På därom framställd förfrågan har nuvarande lasarettsläkaren förklarat sig villig att åt två elever åt gången, dock endast åt två samtidigt, lämna erforderlig handledning i sjukskötsel. Och vill icke någon annan läkare åtaga sig att meddela eleverna de enklaste begreppen om smittämnen och smittrening (desinfektion), så skall jag göra det.

För att icke lämna någon sida af saken utan belysning, må det slutligen tillåtas mig framställa, huru jag tänkt mig de sålunda utbildade sköterskornas ställning till allmänheten. I detta syfte förutskickas, att jag *icke* velat skapa en ny klass af kommunala löntagare med fast anställning, hvilket emellertid icke bör hindra, att kommunerna emot skäligt vederlag försäkra sig om en sköterskas tjänster, där de erfordras hos fattiga och mindre bemedlade personer. Utan jag har tänkt mig dessa sköterskor stående på det fria aftalets grund, betjänande dem, som önska deras tjänster mot ersättning enligt öfverenskommelse. Hufvudsaken har synts mig vara, att skolade sköterskor finnas att tillgå litet hvarstädes. I början antager jag, att de hälst bosätta sig i närheten af läkarestationerna på landet samt att läkarne vid svårare sjukdomsfall söka öfvertyga vederbörande målsmän om fördelen att använda dem. Men först och sist har jag tänkt mig, att det skall ligga kommunalnämnderna om hjärtat, att vid första utbrottet af en smittosam sjukdom ofördröjligen anställa en sköterska i det smittade huset. Hon skulle där, jämte den nytta hon gjorde åt den sjuke, verka som en gnistersläckare till förekommande af en förhärjande eldsvåda.

Endast på detta sätt kan jag tänka mig, att landsbygden skall kunna undgå tvånget att i likhet med städerna anskaffa särskilda epidemisjukhus och andra dyrbara anordningar till skydd mot smittosamma sjukdomar.

På denna framställning grundar jag en vördsam hemställan, att konungens befallningshafvande behagade efter lasarettsdirektionens hörande föreslå detta års landsting, att för år 1894

dels bevilja högst 400 kronor till bekostande af undervisning åt fyra sjusköterske-elever från länet, om så många anmäla sig,

dels medgifva fri bostad och kost på länslasarettet åt eleverna under lärotiden,

dels ock tillsätta en kommitté med uppdrag att på landstingets vägnar under nämnda år och tills vidare ordna och handhafva ärenden, som röra länets sjuksköterskeväsen.

Smittkopporna i riket förr och nu.

Med anledning af de nu i Westergötland, Halland och Bohuslän förekommande spridda fallen af smittkoppor må erinras därom, att vaccination skyddar för smittkoppor med säkerhet endast under 8 à 10 år. Det är därföre, som en koppfarsot kan få utbredning äfven i ett land, där vaccinationen är så allmänt införd som hos oss. För att göra allmänheten till en oemottaglig jordmån för smittan behöfves en allmän revaccination. Därvid slår visserligen vaccinen icke an på mer än ett fåtal, men just detta fåtal var det, hvilket var mottagligt för farsoten och som behöfde skyddas. För de andra, å hvilka vaccin icke slår an, gör densamma hvarken ondt eller godt. Men då därom icke kan på förhand dömas, må enhvar, som icke haft smittkopporna, gärna underkasta sig det lilla besvär och den lilla kostnad, som revaccination medför.

Ingen behöfver nu heller af fruktan för oren vaccin afhålla sig från vaccination, ty för sådana personer kan från Stockholms hälsovårdsnämnd erhållas s. k. animal vaccin eller kalfvaccin à 1 kr. glaset, som räcker till 4 à 5 personer. Denna vaccin är tagen från ympade kalfvar, om hvilkas sunda beskaffenhet man sedan öfvertygat sig genom kalfvens nedslaktande och noggranna undersökning.

Smittkopporna hafva under de sista 15 åren förekommit ganska sparsamt i vårt land. Men just därföre är det antagligt, att en ganska stor del af befolkningen nu är mottaglig för farsoten, om icke revaccination mellankommer. Den offentliggjorda statistiken anger för vårt land följande antal sjukdoms- och dödsfall i koppor under de sista 25 åren:

1866—70	insjuknade:	27,468	döde:	3,162	dödsprocent	11,1
1871—75	»	32,378	»	5,066	»	15,6
1876—80	»	5,850	»	786	»	13,4
1881—85	»	3,190	»	380	»	11,9
1886—90	»	391	»	15	»	3,9

Ifall vi icke hade haft den utbredda farsoten åren 1874 och 1875 med resp. 16,616 och 7,248 sjukdomsfall samt 2,774 och 1,150

dödsfall, hvaraf en stor del komma på hufvudstaden, skulle kopporna visat ett oafbrutet aftagande i riket under de sista 25 åren. Årtiondet 1851—1860 företer 7,125 dödsfall i koppor med ungefär lika fördelning på årtiondets första och sista hälft.

Kopporna hafva emellertid icke efter vaccinationens införande orsakat stor dödlighet bland befolkningen i dess helhet. Bland 100,000 invånare dogo därigenom:

1861—70	å landsbygden:	18,64	i städerna:	40,24
1871—80	»	17,32	»	45,86
1881—90	»	1,31	»	1,97

Till jämförelse må meddelas, att under det sista årtiondet dogo på samma invånareantal af *influensa:* å landsbygden 3,14 och i städerna 3,43, samt af *mässling:* å landsbygden 16,64 och i städerna 34,34. De två sistnämnda sjukdomarna anses dock vara bland de minst lifsfarliga farsoterna. Af *skarlakansfeber* och *difteri* tillsammanstagna dogo under samma årtionde på samma invånaretal: å landsbygden 103,91 och i städerna 119,17. Under de två föregående årtiondena voro dessa farsoter ännu mera förhärjande. Alltså hafva dessa härjat mer än dubbelt så svårt som kopporna gjorde äfven på 1860- och 1870-talen, då de dock voro jämförelsevis mycket utbredda.

Man måste sålunda erkänna, att den förr så härjande koppfarsoten, hvilken i förra århundradet var Europas ojämförligt värsta plågoris, nu blifvit genom skyddsympningen reducerad till en rätt vanmäktig fiende. Men om farsoten skall kunna hållas nere i denna vanmakt, måste otvifvelaktigt skyddsympningen hållas vid makt.

Växtätarna i Tyskland.

Till finska tidningen Nya Pressen skrifver en Berlinerkorrespondent följande:

»Schlesische Zeitung» innehöll i början af April bland annat en notifikation, så lydande:

»Min käre svåger, öfverläraren vid realgymnasiet »Zum heiligen Geist» i Breslau, d:r Paul Krüger, afgick med döden den 1 dennes i Mentone i Frankrike, där han under sina sista stunder nödgades sakna sina närmastes ömma omvårdnad. Han afled endast 38 år gammal i följd af utmattning och dog en förtidig död, i det han föll ett offer för sin orubbliga åsikt om det rationella i ett rent vegetabiliskt lefnadssätt. — F. Conrad, landtbruksingeniör.»

Denna märkliga notifikation blef af flere tyska blad återgifven för att tjäna till en varning mot »den vegetarianistiska galenskapen», och den underlät ej heller att göra sin verkan.

Visserligen framhölls från växtätarnas sida, att d:r Paul Krüger redan för tre år sedan varit öfvergifven af läkarne såsom obotlig, och att han helt och hållet hade sitt strängt vegetarianska lefnadssätt att tacka, för det han så pass länge kunde uppehålla lifvet. Det hade väl aldrig fallit någon in att bestrida, att ju också en vegetarian kan dö så ung, men icke dess mindre fortfara bladen att hvarje år — i

sjöormens och de sura gurkornas tid — servera som ett *memento mori* denna krönika om en ihjälsvulten vegetarian.

Protesten har likväl ej båtat till något, d:r Krüger var och förblef död, och som det var kändt, att han under de senare åren uteslutande närt sig med växtämnen, ergo hade han dött, *för det* han uteslutande så gjort, och hr Conrad hade nått sitt syfte, nämligen att afskräcka den stora allmänheten från att hängifva sig åt vegetarianismen.

Men man må nu för öfrigt tänka om växtätarna hvad man vill — ihärdighet och entusiasm skall likväl ingen kunna frånkänna dem, och knappt två månader efter nämnda dödsfall ha de genom utgången af den i Tyskland så mycket omtalade velocipedridten Berlin—Wien tillkämpat sig en seger, som i än högre grad än hr Conrads notifikation är ägnad att väcka allmänhetens uppmärksamhet, och hvilken otvifvelaktigt skall ånyo ge vegetarianismen vind i seglen.

I distansridten deltogo inalles 14 personer. Alla hade de med sitt deltagande i täflingen förenat ett eller annat syfte. De voro ju allesamman tyskar. Bland dem var t. ex. en tjockmagad herre, som ville praktiskt bevisa, att en sådan färd utgjorde en hastigare och billigare afmagringskur än en resa till Marienbad. Där var en annan gentleman, som för att bevisa den moderna fotbeklädnadens fullkomliga opraktiskhet nyttjade sandaler i stället för strumpor och skor. Vidare var där också Drütschel, som kallar sig själf för »naturmänniskan» och är nogsamt känd från Berlins gator, där han midt i vintern spatserar omkring utan hatt och kappa med sitt vildt flygande hår och skägg. Och så fanns där slutligen två växtätare, af hvilka den ena, en hr Elsässer — liksom ofvannämnde d:r Krüger — redan i flere år lefvat uteslutande af växtföda, medan den andre, en boktryckare Peitz, först för ett halft år sedan upphört att äta kött.

Man »startade» utanför Berlin den 29 maj kl. 6 på morgonen, och söndagen den 4 juni kl. 4,30 på eftermiddagen inträffade Peitz i Wien som n:r 1 och en timme senare Elsässer som n:r 2. De öfriga deltagarne i ridten voro på långa afstånd från hvarandra; en enda af dem anlände den 5 juni kl. 3 e. m., de andra kommo först flere dagar senare, några af dem per järnväg.

De två växtätarna hade med andra ord på mindre tid än en vecka — eller, med afräkning af hvilostunderna, på något öfver 100 timmar tillryggalagt en väglängd om c:a 600 kilometer, hvilket obestridligen är högst aktningsvärdt. I den beryktade distansridten Berlin—Wien tillryggalade segrarne samma väglängd på 72 timmar, och medan då vid ankomsten hästarna, såsom bekant, befunno sig i ett eländigt tillstånd, var däremot nu hr Elsässer, då han anlände till Wien, så frisk och kry, att han med ett: »Tack, jag är ej alls trött» afslog anbudet af en stol och höll ännu samma afton inför en samling entusiastiska växtätare ett föredrag om de observationer han gjort på sig själf under färden samt begaf sig först kl. 1 på natten till sitt hotell.

I Wien och Berlin har man gjort mycken affär af de två uthålliga segervinnarne. De ha blifvit beprisade och besjungna, »intervjuade» och porträtterade, och hr Elsässer har till och med varit lager-

bekransad. Redan dagen efter deras ankomst till Wien tillställdes af därvarande vegetarianförening till deras ära en bankett, där matsedeln hade följande utseende:

Friskt vatten.
Sparris- och potatissoppa med klimpar.
Gröna ärter med ris.
Blandad sallad (hvitkål och gurkor, jordpäron och morötter) med ägg, i citronsaft.
Ragout (blomkål, grönärter, ris, gula ärter och svampar).
Mandelpudding.
Schrots pudding med saft.
Diverse tårtor, graham- och sandtårta, färska äpplen, päron och sydfrukter.

Den fyller mera spalten än magen, och likväl är det en festmiddag. Vid hvardagsmåltiderna lefves det icke så högt. I Berlin finnas talrika vegetarianska matställen, och de äro ganska flitiga att göra reklam. Man kan ej vandra genom Friedrichstrasse utan att få några af deras adresskort stuckna i handen på sig, alla med den frestande upplysningen, att drickspengar ej emottagas, och på annonspelaren finner man ofta små gemytliga verser, däri allmänheten uppmanas att göra ett försök, såsom t. ex.:

»Af potäter en pannkaka,
Hvartill aldrig ni sett maka,
Skall i dag ni få att smaka.»

Träder man in och begär en matsedel, tänker man ovillkorligen efter dess genomögnande: »Men det här är ju ej någon mat!»

Och nekas kan ej heller, att man vid bortgången har en känsla af att ej vara riktigt mätt. Växtätarna påstå emellertid, att denna känsla hastigt förgår, och att man efter några veckor vänjer sig vid den nya födan, ja än mer — att man till slut får afsmak för kötträtter. Den rättrogne vegetarianen går till och med så långt, att han försakar ej blott kött utan också all annan animalisk föda, såsom ägg, mjölk, ost och smör. Hr Elsässer t. ex. har i förenämnda föredrag, som han återupprepat i Berlin, upplyst om, att han i flere år dag ut och dag in lefvat uteslutande af rå frukt, vatten och en smula bröd, och han hade ej heller under velocipedturen ändrat sitt lefnadssätt, utan hela tiden förtärt endast apelsiner, dadlar, nötter och körsbär samt i följd däraf aldrig generats af svettning och endast sällan känt törst. Det låter otroligt, men likväl har man intet skäl att draga hans ord i tvifvelsmål.

Men är det på de vegetarianska matställena smått om den lekamliga födan, så äro de i stället alla försedda med ett rikligt bibliotek af vegetarianlitteratur, som står till gästernas begagnande, och ständigt ligga vegetarianska ströskrifter framme, hvilka man bedes medtaga och utdela.

Saken är den, att vegetarianismen blifvit för många af dess anhängare en religion. De äro öfvertygade om att människor, hvilka uteslutande lefva af växtföda — och icke af »lik», som de älska att kalla hvarje animalisk kost — ej blott bli fysiskt friskare utan i moraliskt afseende — bättre, och att vegetarianismens seger innebär utrotandet af allt krig, alla brott och all missbelåtenhet.

Och de tro på vegetarianismens seger — icke blott som en möjlighet, utan som en nödvändighet. De resonnera i korthet sålunda:

Om alla människor blefve dagligen försedda med det kvantum kött, som enligt *vissa* vetenskapliga teorier erfordras för människans normala näring, så skulle jorden redan nu vara alltför liten i förhållande till dess invånares antal. Och då invånarnes antal med hvarje dag ökas, så börjar man redan kunna förutse den tid, då på jorden ej mera finnes plats för boskapsskötsel och köttätare. Man har i England genom noggranna försök konstaterat, att 5 engelska morgen mark, som uteslutande användes till köttproduktion, endast kunna föda 1 man, hvaremot samma areal använd till sädesproduktion kan föda 12 och med potatisproduktion ända till 77 personer; och redan Alexander v. Humboldt har upplyst om, att i Mexiko en landsträcka, som besådd med hvete kan föda 10 personer — medan densamma använd till boskapsskötsel knappt skall kunna föda en enda — kan med lätthet föda 250 människor, om den besås med bananer (brödfrukträd). Kött skall småningom bli en i proportion till näringsvärdet alltför dyr föda, och däri ligger ingen olycka, hvilket kan ses redan däraf, att en vegetarian ej känner något behof af de stimulerande medlen — alkohol, tobak, o. s. v. — medelst hvilka en köttätare på moralens och hälsans bekostnad måste befordra sin matsmältning och sålunda än mer fördyra sitt lifsuppehälle.

Det är en villfarelse», sade en af talarne vid banketten i Wien, »att tro, det man ej i ett nordligt klimat kan lefva af samma slags föda som i ett sydligt, och det är denna villfarelse som växtätarna måste utrota. Men detta skall lyckas först sedan vi uppfostrat en mängd barn, hvilka aldrig smakat annat än vegetabilisk föda. Ehuru det redan är 25 år, sedan den första vegetarianska tidskriften började utkomma, äro likväl de ännu lefvande växtätarna till största delen personer, som först såsom fullvuxna börjat vänja sin mage att undvara kött. Många af dem ha till och med blifvit växtätare, först sedan de förgäfves sökt läkarehjälp för en eller annan sjukdom, som undergräft deras kraft. Den ena af segrarne vid distansridten, boktryckaren Peitz, har ju själf berättat oss, hurusom han ännu för ett halft år sedan var en svag stackare, men så försökte han sig på vegetarianismen och har redan efter några månader känt sig så stärkt, att han fick mod att deltaga i kraftprofvet och besatt därvid uthallighet nog för att segra. Det var således ej underligt, att han vid framkomsten till målet var mera utmattad än hr Elsässer, som redan i flere år afhållit sig från all köttmat. »Men vänta», tillade han, »tills våra barn hinna växa upp — jag tillåter mig presentera för er ett par af mina egna afkomlingar — nå, upp på bordet, barn! och vänta, tills de i sin tur aflat en kull fruktätande människor, så skall världen få se kraftiga karlar, och då är tiden ej långt borta, då man talar om köttätare med samma vämjelse, som man nu talar om människoätare».

Vi andra måste trösta oss med, att vi således ännu ha en liten tid på oss.

Men en sak kan ju ej nekas, nämligen att det genom utgången af distansridten Berlin—Wien konstaterats, det man också i ett nordligt klimat kan lefva uteslutande af växtföda utan att riskera förlusten af sin arbetsförmåga. Och i tider som den nuvarande är detta ju ej utan all betydelse, ty ett faktum är, att en fullvuxen vegetarians dagliga utgift för mat och dryck ej stiger till mer än 20 à 30 pfennige (18 à 27 öre).

Smärre meddelanden.

Sjukligheten i Sverige under Juli. Uti rapporten till Eira från 77 orter om 6,493 sjukdomsfall hafva anmälts mässling 4 fall, skarlakansfeber 344 å 37 orter, difteri 222 a 25 orter, nervfeber 100 å 30 orter, kikhosta 294, ros 142, frossa 17, akut reumatism 247, halsfluss 705, akut magkatarr, gastrisk feber och feber af obestämd natur 411, akut tarminflammation och diarré 2,363, strup- och lungkatarr 1,187, lung- och lungsäcksinflammation 304, smittkoppor 14, fläckfeber 2, strypsjuka 6, rödsot 38, epid. hjärnfeber 4, cholera nostras 2 samt influensa 76 fall.

Hälsotillståndet och dödligheten i Stockholm 1892. Berättelsen härom, afgifven af förste stadsläkaren, har nyss utkommit. Däraf framgår, att hälsotillståndet under det sista året varit ganska tillfredsställande. Vid ingången af året härskade en utbredd influensa-epidemi, som under hela Januari månad fortfor, ehuru med snart nog aftagande styrka. I Februari var de nyinsjuknades antal redan betydligt mindre, och i Mars förekommo endast enstaka fall. — Jämte denna epidemi hafva skarlakansfeber och difteri med ännu större frekvens än under 1891 bidragit att karakterisera redovisningsårets sjuklighet, som för öfrigt kan betecknas såsom ganska måttlig. — *Antalet dödsfall* uppgick till 5,057, mot 5,410 år 1891. Med den mantalsskrifna folkmängden vid årets början till beräkningsgrund afledo på 1,000 invånare 20,39, och vid beräkning med årets medelfolkmängd, 248,649 invånare, var motsvarande tal 20,34 proc. Sedan år 1860 ha endast åren 1888 och 1890 haft mindre relativ dödlighet.

De *akuta smittosjukdomarnas* grupp upptager bland dödsorsakerna det största antalet döde, nämligen 1,088, utgörande 21,51 procent af alla dödsfall och 4,39 döda på 1,000 invånare. Bland hithörande dödsorsaker märkas företrädesvis skarlakansfeber med 257 dödsfall, difteri och strypsjuka med 341 samt epidemisk influensa med 246. Af tyfoidfeber inträffade 44 dödsfall, af fläcktyfus 3, af barnkolera 128. Intet dödsfall förekom af mässling eller smittkoppor.

Af *kroniska smittosjukdomar* afledo 934, motsvarande 18,47 procent af alla döda samt 37,7 på 10,000 invånare. Bland dessa uppträder lungsot med 703 döde och hjärntuberkulos med 151. Af lungsot afledo 2,8 på 1,000 invånare.

Genom *olyckshändelse eller våda* omkommo 91, genom självmord 97 (åren 1891—1890 resp. 90 och 93) samt genom mord 3, hvaraf 2 spåda barn.

Häraf framgår alltså, att dödligheten i Stockholm nu icke är större än i våra mindre städer, men att den skulle kunna ännu betydligt nedbringas, ifall vi kunde bättre bekämpa difteri, skarlakansfeber och lungsot. Såsom en särskildt för hufvudstaden tyngande och alltmera tillväxande dödsorsak må slutligen påpekas — själfmordet.

Koleraförhållningsregler i Kina. En fransk medicinsk tidning meddelar ett utdrag ur de offentliga påbud, som för icke längesedan utfärdats med anledning af en koleraepidemi i en af de mest afsides liggande provinserna. De visa, att Kina icke står vidare långt efter Europa för icke så många år sedan.

Renlighet påbjudes i husen och på gatorna; afloppsledningar och kloaker skola rensas, bostäderna esomoftast rökas med en blandning af pulveriserad rabarber och tranchou (Atraitylodes alba) för att borttaga den daliga lukten; affallet i husen skall sopas ihop och skyndsamt aflägsnas, i synnerhet rester af grönsaker och skämda frukter; man skall noga se till det vatten, som brukas i köken och till té (kineserna dricka nästan aldrig kallt vatten), och rena vattnet i reservoarerna genom att lägga några rötter af Acorus calamus däri. Alla utsväfningar skola undvikas, och man bör föra ett regelbundet lif. Om man känner sig sjuk, skall man strax söka hjälp i de offentliga klinikerna (Yemens), där råd och medicin fås gratis. Om någon dör, blir han, om han är fattig, strax fritt begrafven i en af de talrika likkistor, som förut stå till förfogande. Såsom skyddande medel anbefallas piller af Salvia multiorrhiza, Abrus precatorius, röd svafvelarsenik och honung. Om man varit särskildt utsatt för smitta, skall man så snart som möjligt dricka vin, som innehåller några fjäll af en rå hvitlök och en liten smula röd svafvelarsenik, eller stryka helt obetydligt af det sistnämnda på en bomullstapp, sammanrulla den och införa den i näshålan, hos männen i vänstra, hos kvinnorna i högra näsborren.

Är lungsotsbacillen ensam orsak till lungsoten? Ett intressant experiment skall i dessa dagar företagas i Loomis laboratorium i Newyork. Doktor Rob. Lincoln Watkins, en specialist i blodsjukdomar, har på sig inympat den s. k. lungsotsbacillen, renodlad från människosaliv. Han vill bevisa, att lungsotsbacillen icke är orsak till sjukdomen och att den är fullkomligt oskadlig för somliga personer.

Doktorn säger, att hans experiment på det bestämdaste visat, att lungsot ej är smittosam, och att sjukdomsfröna icke gro i friskt blod.

I September 1892 vaccinerades d:r Watkins med kolerabacillen i Pasteurinstitutet i Paris och företedde då alla symptom af asiatisk kolera, men dagen efter befann han sig lika frisk som någonsin.

Breflåda.

185.* **K. E.** Det är sant, att om man vill bota gråa hår genom att rycka ut dem, så blir man till sist flintskallig. — Ni väljer alltså att färga håret! Nåväl, detta kan ske utan fara, ty hos alla större perukmakare försäljas numera hårfärger af olika utseende, som äro oskadliga. Med dessa kan Ni nog färga håret själf. — Huru ofta det skall göras? Ja det beror på, huru fort håret växer. När det vid roten vuxit ut så pass, att den naturliga färgen lyser andra i ögonen, måste ny färgning ske.

Hvarföre färga icke alla sitt hår? Fråga dem själfva! Troligen finna några det för besvärligt och kostsamt; andra tycka illa om lånta fjädrar; och andra slutligen tycka, att grå hår äro en hederskrona. Men nog är det sant, att hederskronan ibland kommer så tidigt, att den vittnar om en alltför snabb förbrukning af lifvets krafter — kanske icke i det nyttiga arbetets tjänst, ej heller i de oförskylda lidandenas skola, utan under de sinnliga lustarnas tunga regemente.

186. **Prenumerant på Hälsovännen i 8 år.** 1) Filbunke eller sur mjölk är icke skadlig för hälsan. Tvärtom vittnar erfarenheten, att till och med svaga magar ofta fördraga sur mjölk bättre än söt. Orsaken är, att genom mjölkens surnande sker ingen annan förändring än den, som alltid sker först i en normal mage, i det att mjölken där surnar, d. ä. yster sig, genom magsaftens syror. Mjölkens surnande är ingen jäsningsprocess.

2) Ja, vid längre tids bruk!

3) Till ingen nytta utan till skada!

4) I de tillökta bilagorna af Mannens och Kvinnans Släktlif äro tilläggen icke i ett särskildt häfte utan här och där i boken genom tillägg i de gamla kapitlen. Alltså måste man köpa hela boken för att få del af tilläggen.

5) Det är all möjlig sannolikhet för, att inga »*oskadliga*» åtgärder finnas, ty det onaturliga blir alltid på längden skadligt, såsom naturvidrigt. Jämför: Mannens släktlif, 3:dje uppl. sid. 101 och följ.

187. **Rökare.** Tobaksröken bör såsom en giftig gas blåsas ut ur munnen så fort som möjligt. Att suga ned den i luftstrupen, innan man blåser ut, är naturligtvis ett sätt att föröka faran af det insugna giftet. Det synes oss sannolikt, att genom tobaksrökens retande inverkan på luftstrupens och lungornas slemhinna en katarr lätt skall framkallas, hvilken för Eder såsom sångare måste vara allt annat än välkommen. Ja, måhända kan en förlamning af ljudbandens nerver uppstå, som gör eder röst lik den af en hväsande katt!

188. **Nils O. i Ö.** Den meddelade ordinationen synes vara tagen ur någon annons eller gammal läkarebok och är i och för sig obegriplig. »Carminativ balsam» betyder väderstillande balsam. »Wermifuge» betyder maskdrifvande. Medlen äro troligen i boken på annat ställe beskrifna. Kalcinerad (d. ä. bränd) magnesia ges teskedvis at äldre; ricinolja ges matskedvis. Dibarn taga en fjärdedel så mycket. Intetdera medlet är farligt.

189. **J. E.** Endast en ögonläkare kan efter noggrann undersökning af edra ögon gifva svar på edra frågor.

190. **X. X. Ö.** Mot de elakartade loppbetten hos edra barn kan Ni försöka ingnidning af utspädd ammoniak. Köp å apoteket ammoniak-liniment och gnid däraf in litet med fingret å de färska loppbeten.

---

*Numreringen å svaren i Breflådan var i N:o 15 oriktig, då den började med 172 i stället för 179. I fall dessa nummer rättas, blir sista numret i Breflådan af N:o 15 184 i stället för 177.

Tandläkaren P. Hedström, behandlar tandsjukdomar, insätter artificiella tänder och plomberar.
Vesterlånggatan 54. Kl. 10—2; 4—5. A. T. 21 53. (28 a)

Med. D:r H. Selldén, behandlar speciellt **Gikt** och **Reumatism** samt **Nervsvaghet.**
Hedemora. Somrarne vid **Lassbo brunn.** (28 b)

D:r O. Torstensson, mottager under vintermånaderna lungsotslidande och med astma behäftade till behandling.
boende å **Persbergs gård** vid **Sköfde,** (28 c)

Med. D:r E. W. Wretlind, mottager sjukbesök kl. 9—10 f. m.
Stockholm, Kungsgatan 16. Somrarne vid **Djursätra brunn.** (28 d)

D:r Burgman: Invärtes sjukdomar, särskildt **Underlifs-** och **Bröst-**sjukdomar.
Mottagning: 9—11 f. m., $^1/_2$2—3 e. m. Söndag.: 9—11 f. m.
Stockholm, Stora Nygatan 41. (28 e)

Med. D:r Gustaf Ahlström, Ögonläkare, **Göteborg.**
Mottagning: Östra Hamngatan 50 B.
Bostad: **Ögonsjukhuset,** Getebergsängen, Litt. O. & P. (28 f)

LANOLINUM PURISS. LIEBREICH.

Ett fullkomligt *antiseptiskt* salvmedel, som icke härsknar. Låter fullkomligt blanda sig med vatten och vatten-salt-lösningar.

Benno Jaffé & Darmstaedter, **Martinikenfelde bei Berlin.**

Utdrag ur literaturen rörande Lanolin erhålles på begäran franko.
(9)

Unge män!

"Protektorn" är säkraste medlet mot försvagande nattliga åkommor. **Pris 5 kr. franko,** med kartong **5.30.** Utmärkta vitsord. »Mannens släktlif», 3 uppl. sid. 55, åberopas äfven. **Beskrifning** i bref mot porto, i korsband fritt. **Diskretion tillförsäkras.**

Exped. af protektorn, Stockholm. (34)

Hvar och en, som prenumererar på tidningen **Svalan** vid närmaste postanstalt och erlägger 1 kr. för helt år med 20 öre i postarvode samt insänder kvittot, som han erhållit från postanstalten, till Redaktionen af tidningen **Svalan,** Stockholm, erhåller gratis från oss en intressant bok med 45 illustrationer. Prenumerera genast, så får Ni både en intressant tidning, försedd med stora och väl utförda illustrationer, samt boken, som kostar 8 kr. i boklådspris. Alla nummer af tidningen **Svalan** finnas från årets början.

Red. af tidningen Svalan, Stockholm.
(82) (S. N. A. 3036)

Lungskyddaren.

Af D:r Ulrik Svaneskog, praktiserande läkare i Stockholm, har konstruerats en apparat, hvars ändamål är att hindra skadliga ämnens inträngande i lungor och luftvägar, hvarvid tagits särskild hänsyn till de personer, som genom beskaffenheten af sina resp. yrken vid sitt arbete måste inandas förorenad luft.

Den är således afsedd:

1:o. För arbetare uti mekaniska verkstäder, snusfabriker, malmslagerier, porslinsfabriker m. fl., samt slipare, kakelugnsmakare, tapetserare, etsare, mjölnare, väfvare och alla, som äro sysselsatta med pulveriserade, retande ämnen, hvars inandning äro för helsa och lif skadliga.

2:o. För personer behäftade med sjukdomar i lungor och luftrör. Lungskyddaren har här en dubbel uppgift, dels därigenom att den skyddar mot skadliga fasta och gasformiga beståndsdelars inträngande i luftvägarne och dels genom mellanläggets impregnerande med antiseptiska och balsamiska eteriska oljor, afpassade för hvarje särskildt fall — hvarigenom dessa ämnen blandas med den luft som inandas.

Ändamålet med apparaten är att utan hinder vid andning och tal genom densammas användande afhålla alla i luften befintliga stoftformiga ämnens inträngande i lungorna och luftvägarne samt därigenom afvärja den fara, som arbetet uti dylik förorenad luft medför.

Särskildt med afseende fäst på personer med »svagt bröst» samt på sådana, hvars lungor redan äro angripna, borde nyttan af densamma vara påtaglig. Då den bomull, hvarigenom luften måste passera, kan indränkas med aromatiska och antiseptiska ämnen såsom terpentin, tallbarrolja, karbolsyrelösning o. d., kan apparaten äfven i detta afseende vara bröstsjuke till stor nytta. Dessutom kan med apparaten förbindas anordningar, som uppsupa och qvarhålla i luften befintliga skadliga gaser, hvilket gör dess användning ännu vidsträcktare.

Stockholm den $^{27}/_{2}$ 92. *Ulrik Svaneskog,*
Praktiserande läkare.

Intyg.

Den lungskyddare, som af mig under 4 veckor dagligen användts, har visat sig fylla sitt ändamål, i det att den fullständigt utestänger dam, smuts och lukt från mun och näsa utan att det ringaste hindra tal, andning eller på annat sätt kännas generande.

Jag har ej användt annat än oprepareradt mellanlägg, men har likväl skyddats för skadlig lukt. Af rök har icke något alls förnummits, under det att af den skarpa salpetersyran känts en lukt som af svag ättika.

Jag har experimenterat med att med en viska uppröra fint pulveriserade ämnen alldeles invid ansigtet, men har »lungskyddaren» *fullkomligt* utestängt hvarje spår deraf, under det att tal och andning fortfarit obehindradt, hvilket allt är mig ett nöje att vitsorda.

Stockholm den 29 Febr. 1892. *Gustaf Sjöberg,*
Etsare å W. Silfversparres Grafiska Anstalt.

På begäran får jag intyga, att vi från Tekniska Fabriken Röda Korset hafva inköpt 100 st. *lungskyddare,* hvilka användts af en del arbetare, som äro utsatta för kalk- och cement-dam i våra fabriker; arbetarne äro nöjda med dem och säga, att de hindra andningen betydligt mindre än andra apparater för samma ändamål, som vi förut hafva försökt. Apparaten är mycket enkel och dess bomull lätt att inlägga för luftens silning.

Malmö den 4 Augusti 1892. **Skånska Cement Aktie-Bolaget.**
R. F. Berg.

Pris:

1 a.	För arbetare i helsofarlig luft	2: —
1 b.	Bättre d:o, kantad med sämskskinn, med gummiband	2: 25
2.	För sjuka (bröst & lungor) med 5 svampar kem. prep.	3: —

Tillverkas uteslutande af

Tekniska Fabriken Röda Korset, Stockholm.

(27)

En barnmorskebefattning

i Enköping sökes hos Hälsovårdsnämnden därstädes före den 1 instundande September.

Lön: f. n. 200 kronor, framdeles 400 kronor för år.

(75) (G 19017)

Herrar Läkare!!

En yngre sjuksköterska, grundligt hemmastadd i antiseptik och förbandskonst, önskar till 15 Sept. eller 1 Okt. anställning hos någon af hufvudstadens läkare såsom biträde några timmar dagligen. Reflekterande torde vända sig till Herr Doktor *Häggström*, Brunkebergstorg 14, som godhetsfullt lämnar upplysnignar. (83)

Meddelanden för Hälso- och Sjukvård.

Till äldre årg. af denna tidskrift finnas ett antal permar kvar och realiseras till 70 öre pr st. franco från

A. Wernqvist,
Bokbindare.
(79) *Mästersamuelsgatan 43, Stockholm.*

☛ Skarlakansfebern, ☚

dess orsaker, kännetecken och behandling.

Af d:r *E. W. Wretlind.*

Pris: 30 öre.

☛ Difteri, ☚

dess orsaker, kännetecken och behandling.

Af d:r *E. W. Wretlind.*

Pris: 35 öre.

Obs. Dessa skrifter kunna erhållas i korsband från Hälsovännens expedition. Bägge erhållas mot insändande af 60 öre. Frimärken, men icke sparmärken, tagas i *likvid.* (23)

I bokhandeln har utkommit från Hälsovännens förlag à 1 kr. 75 öre:

Mannens Släktlif.

Tredje öfversedda och tillökta upplagan.

Obs. *Af denna bok hafva två upplagor på tillsammans 10,000 ex. blifvit utsålda på 2 år.*

Obs. *Denna bok har 29 teckningar och en tafla utan text.*

Arbetet utsändes under korsband vid direkt rekvisition pr kontant från (18) Hälsovännens Expedition, *Stockholm.*

Från Hälsovännens förlag har utkommit:

Kvinnans Släktlif.

Andra **tillökade** upplagan med 65 teckningar.

Pris: 2 kronor.

Kan erhållas direkt från Hälsovännens expedition, då 2 kr. insändas i postanvisning eller frimärken. Då 5 ex. rekvireras, erhålles det 6:te gratis. (65)

Impregnerade

Kappor, Res-Ulstrar, Promenad-Ulstrar och **Öfverrockar,**

för **Damer, Herrar** och **Ynglingar.**

☛ *Helsosammaste, ändamålsenligaste, varaktigaste* **Ytterplagg.**

Impregnerade **Kapp-** och **Kostymtyger**

för **Damer** och **Herrar.**

Impregnerade **Kläden** och **andra Tyger**

till **Uniformer** och **civila Drägter**

för ***Militärer, Jernvägspersonal, Skolungdom, Turister, Jägare, Velocipedister*** och ***öfriga Sportsmän.***

☛ *Vår impregnerings fördelar för klädesplagg:* ☚

Lätta att hålla **rena** från **dam, våt smuts** och **fläckar, angripas** ej af **mal, regntäta,** men ej **lufttäta.**

☛ Mot mal och fläckar: ☚

Impregnerade **Möbeltyger och dylikt af ylle.**

Impregnerade **Hästfiltar** och **Hästregntäcken,**

☛ ***varmare, helsosammare, varaktigare,*** ☚

lättare att hålla ***rena*** och ***mjuka*** än vanliga.

Impregnerade **Pressenningar,**

mjuka, lätta, varaktiga, lida ***ej*** af köld eller värme, brytas ***ej,*** klibba ***ej,*** kunna hopläggas våta ***utan att däraf skadas.***

☛ Mot regn, mögelfläckar, »jordslag» och röta: ☚

Impregnerad **Segelduk, Tältduk, Markisväf,**

af **bomull** och **linne,** genom sin större ***varaktighet billigare*** än oimpregnerad.

OBS.! Billiga, bestämda påskrifna nettopriser.

☛ En mängd rekommenderande ***intyg*** och ***officiella rapporter*** af ***Läkare, Myndigheter, Kemister m. fl.*** äro publicerade och finnas till påseende i vår nya

Utställnings- och Försäljnings-Lokal,

☛ 16 Hamngatan 16 ☚

(Sagerska huset midt för Kungsträdgården).

Svenska Impregnerings-Aktiebolaget,

(24×12) **Kongl. Hofleverantör.**

Stockholm, Hemlandsvännens tryckeri, 1893.